

УДК 929 Вернадський (82–94)

## СОЦІАЛІЗМ, НООСФЕРА В.І.ВЕРНАДСЬКОГО ТА ПРИНЦИП КОНФУЦІЯ

*Ігнатенко О. О., науковий співробітник**Кременчуцький краєзнавчий музей, відділ сучасної історії**39614, Україна, м. Кременчук, вул. Жовтнева, 2**E-mail: [ignatenko\\_alex@mail.ru](mailto:ignatenko_alex@mail.ru)*

Академик В.И.Вернадский – представитель «русского космизма» – сформулировал идею ноосферы, которую в конце 60-х годов прошлого века ООН положила в основу поиска выхода из цивилизационного кризиса. Доказано, что сегодня эта идея является единственным гарантом устойчивого эколого-социально-экономического развития.

**Ключевые слова:** ноосфера, глобальная эволюция, апоптоз, конвергенция, устойчивое развитие, интерпретация, социализм.

Academician V.I.Vernadsky – the representative «Russian cosmism» – has formulated the idée of a noosphere which in the end of 60<sup>th</sup> years of the last century of the United Nations has based on search of way out from civilization crisis. It is proved, that today this idée is the unique guarantor of sustainable ecologic-social-economic development of mankind.

**Вступ.** З усвідомленням цивілізаційної кризи людства, як прояви глобального економічного та соціального диспаритету, що як бомба закладений стихійним розвитком ринка під нашу цивілізацію [16], ідея ноосфери В.І.Вернадського, що всіляко зараз пов'язується з рухом людства до сталого свого розвитку, набула поширення в суспільстві та політиці.

Вона, як ніяка друга ідея, вимагає від нас змінити тип стратегії розвитку людства. Чому на Йоханесбургському саміті 2002 р. Ріо-де-Жанейро+10, що підводив підсумки 10-річної роботи по впровадженню в життя підсумкового документа «Порядок денний на XXI століття» Конференції в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), в фундаментальній доповіді ЮНЕП ГЕО-3 були наведені результати 4 проаналізованих ООН сценаріїв розвитку з 2002 по 2032 роки з різними пріоритетами: ринку, безпеки, стратегії досягнення соціальних і економічних цілей та сталого розвитку для 7 регіонів планети: Африка, Азіатсько-Тихоокеанський регіон, Європа (включно з Росією), Південна Америка, Латинська Америка та Карибський басейн – виявилось, що перевагу і в кількісному і в якісному аспектах віддано саме сталому розвитку [17].

А задля цього, такого розвитку, потрібно змінити і надмірно економізоване наше мислення, або відповіді на відоме запитання неофрейдиста Е.Фрома: «Так бути чи мати?», що, як це доводять сучасні російські вчені, продовжуючи та розвиваючи ідеї В.І.Вернадського, С.О.Подолінського та П.Г.Кузнецова [13], потребує і зміни одиниці виміру праці з грошової, як пов'язаної з віртуальністю, психологією більш за все, чому воно й знаходить вихід з перманентної кризи в милітаризації економіки, на енергетичну (потужність), що вимагав ще В.І.Ленін, і яка як раз і буде забезпеченням зміни тих умов, в яких ми зараз живемо і які характеризуються саме

тим, що капітал керує працею, а так і експлуатує її, на зворотню ситуацію, коли праця буде керувати капіталом, мати його собі за засіб.

Саме цим і буде адекватно віковичній людській цінності справедливості, або рівного доступу до ресурсів суспільства, реалізований відносно капіталу та праці відкритий фізиком і маючий світоглядне значення принцип доповнення Н.Бора, котрий вже вимагає зовсім другої інтерпретації, другого розуміння і відношення до відомого закону про єдність протилежностей та їх взаємовідносини, що, вочевидь проявляє себе в сучасних вимогах нормування та регулювання конкуренції. Тому представляти ноосферологію як альтернативу і капіталізму і соціалізму [16], на мій погляд, некоректно і дуже схоже на невдалий реверанс в бік політичної демагогії, яка своєю інтерпретацією того, що скоїлось, як такої перемоги – до речі, перемоги, яка виявилась пірровою, – капіталізму над соціалізмом, що залишає їх обох в індустріалізмі, намагається слугувати тим силам, які не тільки не готові до змін, але й не хочуть їх і тому готові продовжити і забезпечити своє владне існування будь якою ціною, що вже й роблять політикою скиду чисельності населення.

Отже ноосферологія ще й використовується як політична демагогія, що неприпустимо.

**Мета роботи.** Тип стратегії розвитку людства, в якому ми всі живемо, як відомо, склався стихійно у формі капіталістичного природопідкорюючого устрою, яку ніхто розумно, тобто не тільки раціонально, але й морально відповідально, не вибрав і до якої лише прагматично, тобто цинічно, адаптувалися, чому людство й прийшло до цивілізаційної кризи. Отже стихійно-ринковий механізм повинен, як менше, регулюватися, а це завдання поставив і перш за все продемонстрував практично саме соціалізм, в умовах якого й була сформульована ідея ноосфери і так з ним і пов'язана, чому і повинна розвиватися в

його руслі; а як більше, то алгоритм розвитку повинен й проектуватися, як це наголосила філософія «русского космизма», що теж сприяла Жовтневій соціалістичній революції, до якої йшов весь культурний розвиток і Європи, і Російської імперії, і представником яких, філософії і імперії, і був саме В.І.Вернадський, який саме над цим розвитком соціалізму і розмірковував – пов'язував з розвитком марксизму [6].

Це завдання зараз, в умовах біфуркації траєкторії глобальної еволюції людства, коли ще не вималювалась (а її потрібно розумно вибрати!) майбутня траєкторія подальшого розвитку, коли, до того ж, більшість цього людства зусиллями певного кола політиків повернуто до капіталізму, але якому вже після цього повороту активно опираються: останній приклад – Латинська Америка, це завдання вельми актуальне, бо ідея конвергенції, яка надихала початок пошуку виходу людства з цивілізаційної кризи, була використана тими ж колами політиків, як кажуть синергетики, для схлопування соціалізму як альтернативи капіталізму.

*Жизнь, как личное существование, отжита  
человечеством и вернуться к ней нельзя.  
Л.Н.Толстой.*

*Почему в языке отошедших людей  
Были громы невучих страстей?  
Почему в языке современных людей –  
Стук ссыпаемых в яму костей?  
Так рождается звон для грядущих времён  
Для теперешних бледных племён.  
К.Д.Бальмонт.*

**Матеріал і результати дослідження.** Досвід історії свідчить, що не тільки всі революції – природничі, соціальні, наукові – підкоряються закону золотого перетину (я це довів в статті «Про універсальний характер структури революційних біфуркацій» [10], яка свого часу була розміщена в Інтернеті на сайті Кременчуцького МК КПУ, а потім опублікована в журналі «Практична філософія», Київ, 2005, №3), але й століття, для яких 60-ті роки є тим рубежем, що своїм характером золотого перетину, вказує на обов'язкові зміни.

Це яскраво демонструє не лише історія царської Росії в XIX ст., що призвела до Великої Жовтневої соціалістичної революції, яка примусила до радикального перегляду ринкової економіки А.Сміта, але демонструє й історія XX ст. і вже не для однієї країни. Симетрична картина виявляється і для років 40-х. Отже 60-ті та 40-і роки разом складають хірально або ді-симетрію в рамках століття, демонструючи інверсність або в прямому переході через вісь часу, або в перегині в амплітудному значенні для хвилеподібного перебігу історичних подій.

Це вже слід не лише розуміти, але й використовувати в політиці, бо це вже повинно стати невід'ємною часткою сучасного наукового світогляду та сприймання історії сучасною людиною.

З відстані часу тепер ми знаємо, що 60-ті роки XX ст. – це не тільки так звані «роки відлиги» в СРСР, так званого розвінчування «культу особи» Й.В.Сталіна, чим скористувалися вороги соціалізму, інтерпретували спочатку цей культ як злу пригоду з соціалізмом, а потім, ототожнивши його з фашизмом в понятті тоталітаризм, і зовсім як еволюційний тупик, а політику Радянської влади як роки передодня входження соціалізму, як і всього світового господарства, в системну кризу, але, одноразово (амплітуда?), й успішного наступу соціалізму на земній кулі, який прозрів В.І.Вернадський. Ось що він занотував в своєму щоденникові 16.02.1941 р. [6]: «война ... поставит вопрос о социальном сдвиге, который так или иначе может привести к революционно-насильственному – социальному перевороту – «левому» – в пользу народных масс». Це й продемонстрували, не лише розпад колоніальної системи, а й народно-демократичні режими усіх звільнених від нацистів Червоною Армією держав Східної Європи; а у Франції та Італії на протязі багатьох років комуністичні партії були близькі до приходу до влади парламентським шляхом. Зараз цей наступ соціалізму ще пов'язується й з відкритим як раз соціалістичним СРСР виходом людства в космос (перший штучний супутник Землі, політ в космос першої людини, Ю.О.Гагаріна, першої жінки, перша людина в відкритому космосі, до речі, наш кременчужанин О.А.Леонов, досягнення Місяця та інше) та використання атомної енергії в мирних цілях (знакові: АЕС в Обнинську та атомний криголам «Ленін»). Це роки, коли, по зізнанню одного з авторів теорії конвергенції Дж.Гелбрайта, ми знаходились в епіцентрі науково-технічного прогресу, Захід серйозно відставав і це дуже хвилювало його, чому Дж.Кенеді першим заговорив про необхідність радикальних реформ і почав їх (запозичення досвіду соціалізму!) з реформи школи, змісту освіти, яку все ж таки зробили елітарною: достатньо згадати програму «Меріт» («Здібний»), куди відбирали з 600 тис. кандидатів 35 тис. з кращими показниками розвитку, яких вже й готували за рахунок держави в кращих учбових закладах країни, забезпечуючи їм найкращі умови для розвитку. Вони незабаром складуть так звану меритократію, яка вже сьогодні в умовах, коли постає так зване інформаційне (мовляв таке, що йде на зміну капіталізму) суспільство, виділяє з себе нехтуючу не тільки національними кордонами та державами, але й національною ідентифікацією, нетократію, ідея якої зародилася саме в ці 60-ті роки (що це? – реакція на ідею ноосфери 40-х років, що демонструє дісиметрію?), і яка має собі за мету, володіючи інформаційними мережами, за їх допомогою маніпулювати змістом людської свідомості та складає неконтрольовану верхівку суспільства, що намагається перетворити знання, тобто, як відомо після К.Маркса, засіб, яким існує свідомість, і яким завжди був притаманний суспільний характер, на ексклюзив, присвоївши їх як приватну власність [2]. Ми ж незабаром, напередодні перебудови, в своїй реформі школи візьмемо курс на профорієнтацію,

тобто на спеціаліста-виконавця, робітника, який зараз розцінюється як нижчий соціальний рівень, що він і довів своєю поведінкою як під час перебудови, так і в ході чисельних «виборів».

Крім того, 60-ті роки – це ще й роки формування антропного принципу в усвідомленні космогонічного розвитку, біля витоків якого стояв ще наш земляк полтавчанин А.В.Луначарський («Религія и социализм», 1911); це роки відкриття структури генетичного коду та першої пересадки серця людини; роки закінчення формування теорії систем, що незабаром, після відкриття в 70-ті роки синергетики, буде разом з нею покладено в основу нового наукового світогляду людини, який згодом стане зрозумілим ні чим іншим, як фізико-математична конкретизація діалектичної логіки, що постала після відомої критики К.Марксом Г.Гегеля, що зараз зовсім поіншому висвітлює принцип новизни – як спекуляцію на психології; та ще й ті роки, коли передові вчені і політики, виходячи саме з системного підходу, почали усвідомлювати кризу земної цивілізації людства, вихід з якої пов'язували не лише з політикою мирного співіснування В.І.Леніна, але й з політикою конвергенції двох соціальних систем, в пропаганді якої західні політики не стільки покладались на відкритий фізикою принцип доповнення Н.Бора, скільки на змогу проникнення усередину соціалізму та підривання його зсередини. Ось чому на Заході починають досліджувати проблему єднання людей бізнесом, що мала на меті замінити собою ідею соціалістичної солідарності. Це вже після перемоги лібералізму над соціалізмом на початку XXI ст. стане зрозумілим, що бізнес це завдання не може виконати в принципі і постане в умовах десоціалізації і криміналізації життя проблема суцільної соціальної апатії мас, що викликана тотальним їх роз'єднанням, яке вже набуває рис нового тоталітаризму, та ще в умовах проголошеної в 1987 р. в доповіді «Наше загальне майбутнє» комісії ООН по навколишньому середовищу та розвитку як та проблема, що вже після Загальноєвропейської зустрічі в верхах (Париж, 19–21.11.1990 р.) і особливо після II Міжнародної конференції по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро 1992 р. набула чинності як політика XXI ст. – політики сталого, або регульованого чи то такого розвитку, що самопідтримується, яку чесні вчені і політики все більш будуть поєднувати з тим впливом, який виявляє на сучасність згідно системній теорії, згадаймо, теж сформованої в 60-ті роки XX ст., ядро відкинutoї системи, системи соціалізму з її центральною ідеєю соціальної справедливості, яка зараз трансформована в ідею політики соціального захисту всіх верств населення та соціальним характером державності.

Ось так життя поставило під сумнів звинувачення соціалізму духовним лідером «чикагських хлопчиків» Ф.А.Хайєком [28], який в диференціації суспільства з метою примноження функцій в системі розподілу праці вбачав вихід з проблеми Мальтуса і, незважаючи на критику саме з цього боку капіталізму Дж.Соросом: «Життя було б занадто простим,

якби Ф.Хайєк був правий і загальний інтерес виникав би як непередбачений результат дій людей в особистих інтересах. Однак складання вузьких особистих інтересів за допомогою ринкового механізму призводить до непередбачених негативних результатів. В цьому самі економісти змогли переконатися ще після Великої Депресії 1929-1933 років. ...Ринковий фундаменталізм намагається відмінити механізм прийняття колективних рішень та ввести зверхність ринкових цінностей над політичними і суспільними... Насправді нам потрібен вірний баланс між політиками і ринками» [25], пропонував вилучити природні людські інстинкти солідарності і співчуття, бо вони, на його думку, заважають гарній роботі ринкової економіки. Звернемо увагу на той факт, що не тільки Ф.А.Хайєк і Дж.Сорос, але і у нас мало і досі, а це вже після А.Ейнштейна, хто звертає увагу на той відкритий теж представником «русского космизма», автором теорії оволодіння і управління часом, В.М.Муравйовим, що звинуватив більшовиків у малому, навіть не земному, планетному, а лише соціальному масштабі революції, факт управління часом через альтернативну диференціації великомасштабну організацію праці: «Только коллективность, множественность и направляющее их сознание создают могущество и делают возможным преодоление времени» [20]. Але це ж прискорює час функціонування, або життя системи! А нам, заклопотаним проблемами розвитку, вже відома взаємопов'язанність процесів диференціації та інтеграції.

А взагалі для активізації державного управління зараз іде пошук стратегічних напрямків, про що свідчить хоча б доповідь генерального Секретаря ООН Економічній і Соціальній Раді, Комітету експертів по державному управлінню 4-8.04.2005 р. «Активізація державного управління: стратегічні напрямки на майбутнє», в якій йдеться про те, що завжди було притаманне соціалістичній державі, яка поєднувала економіку, політику та етику, в наслідок чого підвищення моральності в житті було обов'язком не лише держави, але й виробничого майстра і входило до вимог наукової організації праці; ось чому саме на це поєднання було направлено удар ліберальних реформаторів Вашингтонського консенсусу і Гарвардського проекту.

Сучасна ж демократична держава цілком це не запозичила, бо, за Е.Бернштейном, який в своєму розвитку дійшов того висновку: рух – це все, ціль – ніщо, що слугує зараз основою для оправдання тези про «правила гри», вважає, що «соціалізм – обрій, до якого ніколи не можна дійти» і лише намагається опосередкувати «зло» егоїзму ринка: орієнтація ринкової системи на здобування прибутку підриває систему цінностей держави, в котрій основна увага приділяється інтересам добробуту її громадян; як наслідок цього всі держави стикаються з необхідністю одночасно сприяти ринковому розвитку для підтримки економічного росту і забезпечення при цьому справедливого розподілу благ серед усіх своїх громадян...

Отже завдання забезпечення справедливості повинне бути чітко визначене в державній політиці для того, щоб економічний ріст супроводжувався справедливим розподілом його благ.

60-ті роки – це ще й роки підготовки до прогностичного моделювання динаміки розвитку не лише світового господарства, але й більш глобально – всієї біосфери: в СРСР загальний задум програми подібних досліджень був підготовлений до початку 70-х років в інституті математики АН СРСР, а перший результат було одержано на межі 80-х років. Він, до речі, має світоглядне значення: якщо антропогенне навантаження на біосферу, незалежно від того тимчасове воно чи накопичується з часом, досягне порогового значення, в біосфері виникають такі якісні зміни, що місця людині вже там не має [19]! Пізніше стало зрозумілим, що це алгоритм притаманний взагалі живому: зараз самим страшним індикатором глобальної екокатастрофи виступає ендоекологічне отруєння радіонуклідами, важкими металами та хімічними токсинами міжклітинного середовища вищих ядерних організмів, які накопичуються тканиною та викликають мутації ДНК і ракові захворювання клітин.

Так генетична токсикологія вказує на такий факт: в 1974 р. серед населення Європи частота генетичних порушень складала 10%, а в 2001 р. зросла до катастрофічної ознаки в 73,8%! Залишилося зовсім мало до лавино-незворотньої мутації усіх ядерних організмів [15]. Якщо до цього ще додати загрозу виходу з під контроль пов'язаної також з генетичним матеріалом біотоксичної зброї, що в 400 разів перевищує «ефект» ядерної та захист проти якої практично неможливий як і проблема перешкодження його розробки та виготовлення, то стане зрозумілим весь масштаб суперзагрози людству [26]. Тут не лишнім буде згадати за такий адаптаційний механізм еволюції як апоптоз, аналог технічної системи самоліквідації, – в ДНК є програма, що призводить до запуску механізму саморуйнування, якщо живому загрожує генетична деградація, тобто руйнування спадкової пам'яті життя! Чи не є це доказом константи життя в Космосі, яку відкрив саме в ці 60-ті роки в СРСР Л.О. ді Бартіні, але не опублікував, а поділився лише зі своїм колегою по авіа-конструкторському бюро [30]?

На Заході подібні моделювання динаміки розвитку людства почалися конференцією ЮНЕСКО в 1972 р.: доповідь Д.Медоуза «Межі Зростання» за методами системної динаміки Форестера, котра не в кращій бік відрізнялась від радянської, але ж набули поширення в подальшій роботі Римського клубу, експертній організації мондіалістів, що понад 20 років вивчала тенденції світового розвитку та виникаючих при цьому проблем і підсумком роботи якої стала концепція соціальної держави – 10-та доповідь: Б.Гаврилшин, «Маршрути, які ведуть в майбутнє», яка пов'язувала це майбутнє з завданням конвергенції двох соціально-економічних систем, теорія якої почалася з осмислення реформ Ф.Д.Рузвельта (Дж.Кейнса, що вивчав в СРСР досвід Держплану)

та склалася саме в ці 60-ті роки і пов'язана з іменами таких вчених як П.О.Сорокін, Ж.Фурастьє, Дж.Гелбрайт, А.Д.Сахаров і свідчила про соціалізацію капіталізму, недарма ж вже через 14 років, в 1994 р., такий запеклий антикомуніст як Папа Римський Іоанн Павло II в своїй книзі, що не тільки не була видана в країнах СНД, але не була перекладена тут навіть її назва, бо в ній він признав, що «в марксизмі є зерно істини» і «це зерно не повинно загубитися або загинути», писав: «Комунізм турбувався про соціальну сферу. В той час як капіталізм культивував індивідуалізм. Історія численних серйозних суспільних і людських проблем, над розв'язанням яких б'ється Європа та й увесь світ, корениться в діях капіталізму, який вироджується. Зрозуміло, що сучасний капіталізм сильно ... змінився, і багато в чому завдяки соціалістичній ідеї».

Але політично цю ідею конвергенції, для виникнення якої ми маємо повне право згадати принцип доповнення Н.Бора в фізиці, використали для пропаганди задля перемоги над СРСР. Отже це роки загострювання ідеологічного, економічного і воєнного протистояння двох соціальних систем, переддень кінця модерну, як другої хвилі науково-технічної революції в історії цивілізації людства, яка скоро стане перманентною і набуде назву постмодерна.

Саме синергетика вказує на пагубність інтерпретації альтернативи капіталізму соціалізму як наздогоняючого розвитку, але це вже буде після розвалу СРСР, в якому свою роль і відіграла як така інтерпретація, що здобула максимум своєї практичної сили як раз в 60-ті роки в політиці М.С.Хрущова, який намагався перетворити не тільки зону сталого землеробства (нижче широти Києва), але й зону ризикованого землеробства Євразії в аналог кукурудзяного поясу США, за що справедливо був потім обвинувачений в волонтаризмі та знятий зі своєї посади, хоча, розуміючи факт голодних років, що періодично повторювалися ще в царській Росії, яка при цьому ще й славилася експортом фуражного зерна, чому й вела кримсько-турецькі війни за вихід до Босфору, все-таки освоїв цілині і перелогові землі.

Парадокс (!), але саме в цей час в СРСР успішно розробляється як система фізичних величин, котра відповідає науковим уявленням про Всесвіт як єдність простору-часу: ЛТ-система Л.О. ді Бартіні в «Соотношение между физическими константами», 1965 р. [12], так і П.Г.Кузнецовим теорія великих систем в термінах цих фізичних величин масштабу Людина–Суспільство–Природа [12], що в майбутньому дозволила інтерпретувати політичну дефініцію сталого розвитку як науково обґрунтовану та була покладена в основу підготовки вже фахівців з питань проектування сталого розвитку та управління ним в Росії (університет «Дубна»).

Ініційована ж в ці 60-ті роки СРСР розрядка міжнародної напруги, яка мала на меті переконати людство в тому, що ядерна зброя це не політичні м'язи, а ракова пухлина, єдино аналогічна за ступе-

нем своєї загрози людству фашизму, в основі своєї мала конкретизацію програмного документу Пагуошського мирного руху вчених – маніфест Расела-Ейнштейна, так і не стала незворотною – Захід таранив її та почав активно готувати обман перебудови в СРСР, яка надихалася подібним та ще й поставила пошук відповіді на це питання поза рамки класового підходу, мовляв, йдеться не про капіталізм чи соціалізм, а про життя всього людства; демократизація ж усіх сторін життя призвела до демонтажу самого соціалізму і реставрації капіталізму, вдало прикриваючись спочатку демагогією М.С.Горбачова про нове мислення, а зараз ще більшою про «права людини», бо в рамках цієї концепції людина опускається до біологічної істоти і агресивності в тлумаченні свободи.

Так романо-германський Захід реалізував в черговий раз хрестовий похід на Схід, спекулюючи на відмінній національній рисі ядра слов'янства – росія: заклопотаністю загальним, загальнолюдськими проблемами, що проявилось в цей час пошуку конкретного як особистої історичної відповідальності у формі неприйняття «ні» як відповіді на запитання: бути чи не бути людству? Так, бути!

Саме на цю рису вказує прихильник фізичної економіки С.А.Подолінського, пропагандист і продовжувач В.І.Вернадського, аналог П.Г.Кузнецову, американський вчений Ліндон Ларуш, що постраждав в США за свої переконання – був на якийсь час позбавлений волі, і який запропонував у зв'язку з глобальними проблемами та ключовою роллю Росії і її народу в їх вирішенні розглядати Євразію як «коридор розвитку» [14] (у М.М.Моїсеєва [19] «обруч», що стягує планету від розвалу), який з'єднує Північно-Атлантичний регіон з Азіатсько-Тихоокеанським.

Нам і досі повинно, і широко (!), з'ясувати ту проблему, на яку вперше вказав автор математичної моделі нашої свідомості В.В.Налімов [20]: між семантичним та фізичним існує зв'язок, проблема пошуку якого упирається в ... інтерпретацію фізичного, що перед усе пов'язана з соціальною психологією, від якої, як це довів В.І.Вернадський, не вільна і наукова картина світу, досить згадати приклад Ч.Дарвіна з центральною тезою його теорії – боротьба за існування, від якої він відмовиться наприкінці свого життя на користь впливу оточуючого середовища. Крім того, вона ще пов'язана з плюралізмом думок, ракурсів бачення або поліпредметністю науки. У цих умовах розробка постінформаційних технологій (такі, що пов'язані з знанням) пов'язана перш за все з розробкою моделі знання, що конструє будову мислення. Ось чому за це і ухватилися нетократи. Який же вихід з ситуації поліпредметності, яка кожна говорить (інтерпретує) на своїй мові? Головний Конструктор глобальних систем в термінах фізичних величин, автор мета-логіки поліпредметних досліджень П.Г.Кузнецов, що ще в 1956 р. як продовжувач філософії «русского космизма» заявив: «... проблемы общественного развития не могут решаться только и исключительно в рамках со-

циально-экономической теории, даже такой мощной, как марксистская. Необходимо ещё понимание места человека в Космосе» [12], широко в своїх розробках застосував для інтеграції різних професійних знань створений на основі наукових досягнень А.Ейнштейна та Ф.Клейна апарат тензорного аналізу мереж американського інженера Г.Крона, який вважав універсальною мовою науки і техніки, для створення «проекційної моделі» знання, що вміщує (NB!) в собі вже і фігуру спостерігача, його позицію, а це має дуже велике значення в наш час входження в наукову картину світу фактора суб'єктивності, коли, як зауважив М.М.Моїсеєв, «зовнішній світ», що традиційно вивчався природознавством, перестав бути зовнішнім [19]: інтерпретація або ракурс бачення є за своїм змістом проектування інформації (ще не знання!) в різних системах координат, яких фізично немає в світі – їх вводить в дослідження спостерігач, а те, що виявляється в цьому ряді інтерпретацій-систем координат як інваріанта, і є суть знання – істина, або фізичний принцип, за П.Г.Кузнецовим [12].

Після експериментів, і досить вдалих, з маніпуляцією людською свідомістю за допомогою в першу чергу нейролінгвістичного програмування, яке ми перед усе відчуваємо під час виборів, тезу «Не словами спрямовується історія!» потрібно, дійсно, тісно пов'язати з мисленням, новим мисленням, ядро змісту якого в розумінні того, що досвід історії, який до сього часу слугував зберігачем мудрості, не дає відповіді на нові реалії, котрі належно розцінювати як ті виклики всьому людству, що йдуть до нас з майбутнього, чому й саме перше завдання – колективна безпека, а потім об'єднаний пошук розумного шляху, який ми, продовжуючи традицію, запропонувану ООН ще СРСР саме в ті 60-ті роки (1968 р.), пов'язуємо з ідеєю ноосфери В.І.Вернадського, умовою якої є єдність людства, що за тим же В.І.Вернадським, являє собою той природничий закон, проти якого небезпечно йти, та знаходе своє уточнення чи аналог в концепції синтагми (те, що будується разом) В.А.Зубакова [9], який пропонує цей ракурс бачення для зберігання планетного гомеостазу людства, бо, на його думку, людство в своїй стихійно-ринковій стратегії неприпустимо близько наблизилось до такої біфуркації, що, переводячи біосферу в техносферу, вже вимальовує як вірогідну альтернативу «Є-осіб» (за прізвищем сучасного російського вченого в галузі штучного інтелекту Єлашкова), або осіб з штучним інтелектом, кіборгів [9]. Хіба про таку перспективу говорив В.І.Вернадський, коли зауважив: «Человек не есть «венец творения». Структура мозга будет изменена по существу и этот организм выйдет за пределы планеты». Але саме про кіборгів, як перспективу розвитку науки в ХХІ ст. говорив ще в 1998 р. в своїй доповіді Конгресу США відомий фізик С.Хокінг. Але ж це означає кінець людства як виду *Homo sapiens*! І тут може вступити в дію апоптоз?

Стосовно ж інтерпретації та супроводжуючого її переформулювання. Ще задовго до теорії самоорга-

нізації, синергетики, представники якої вже визнали той факт, що проблеми їм повинна формулювати гуманітарна думка, Л.М.Толстой у своєму романі «Война и мир», розмірковуючи над сутністю влади: «самая сильная, неразрываемая, тяжёлая и постоянная связь с другими людьми есть так называемая власть над другими людьми, которая в своём истинном значении есть только наибольшая зависимость от них», що, до того ж, ще й зосереджена в руках одного або кількості осіб, та її зв'язку з рухом масових подій, котрий, за його ж думкою, «производит не власть, не умственная деятельность, даже не соединение того и другого, как то думали историки, но деятельность всех людей, принимающих участие в событии», писав: «Рассматривая только те выражения воли исторических лиц, которые однеслись к событиям как приказания, историки полагают, что события находятся в зависимости от приказания. Рассматривая же самые события и ту связь с массами, в которой находятся исторические лица, мы нашли, что исторические лица и их приказания находятся в зависимости от события. Несомненным доказательством этого вывода служит то, что, сколько бы ни было приказаний, событие не совершится, если на это нет других причин; но как скоро совершится событие, – то из числа всех беспрерывно выражаемых волей различных лиц найдутся такие, которые по смыслу и по времени отнесутся к событию как приказания». Стосовно ж так збудованого ланцюга подій, то він в ретроспективному погляді з сучасності буде виглядати, як то зауважив К.Маркс в своїй діалектиці, детермінованим рухом до самого себе, для описування якого синергетика, на мій погляд, знайшла логістичну S-подібну криву, точки криз на якій демонструють дихотомічну октаву, що як ряд, який сходиться, має своїм лімітом універсальну константу критерія М.Фейгенбаума. Ось так становиться зрозумілим, що інтерпретація – упереджаючий засіб пошуку об'єктивного, тобто того колективного суб'єктивного, яке К.Маркс назвав суспільно значущим і яке сучасна наука намагається не тільки визначити, але й порівняти з об'єктивними цілями глобальної еволюції (для П.Г.Кузнецова це – комунізм, для Патріарха РПЦ Алексія II це – рай на землі [12], для С.Хокінга в його «Історії часу» – розгадати задум Бога, а потім відповісти на питання: чи потрібна нам така, за П.С.Лапласом, гіпотеза?), досягненням яких, як це довів спираючись та розвиваючи саме філософію «русского космизма» сам П.Г.Кузнецов, вже можна керувати [12] – випереджаюча функція науки (!), але які, до речі, ще тільки шукають, чому так і потрібна свобода думки, за яку так ратував В.І.Вернадський!

Так що нам вже не дозволено оставатися «розумними заднім числом», пасти задніх! Як же нам бути? Перед усе погодиться з поетом: «Сердце в будущем живёт» (О.С.Пушкін). А якщо «Жить можно только будущим» (О.О.Блок), то чітко зрозуміти тридність науки, поезії та життя: 1) «Наука – способ жизни» (Н.Вінер), але 2) «Поэзия – подход к жизни» (І.О.Бродський).

Древні, наприклад, високо ставили значення числа, стверджували, що воно «охоплює простір» (Плотін), чому нам вже зрозуміло, що число характеризує простір через пропорцію, види симетрії тощо. Якщо ми згодні з Н.Вінером в визначенні інформації як структури, то виходячи з того, що матерія весь час знаходиться в русі-зміні, то останні як раз і характеризуються пропорціями, які динамічно перетворюються, по суті є ритм, і тому можна говорити про інформаційне поле, структуроване числами, а оскільки ця структурованість характеризує якінебудь природничі феномени, то і про семантичне поле, а так і про текст або музику, яку чув Піфагор, які задано на цьому просторі синтаксично та семантично. Отже простір – засіб розгортання процесів у часі (чому він ніколи не буває пустим), який структуровано числом, що породив час. Лінія подій – лінія часу. Її структура – текст. Завдання – знайти «початкову» семантику. Ось тут і труднощі. Але якщо пригадати, що ще І.В.Гете визначив «функцію як структуру в дії», то завдання прочитати текст набуває рішення – треба виявити цю функцію! А це ми вже якось та можемо робити, наприклад, спираючись на емпіричне узагальнення В.І.Вернадського. Ось чому В.В.Налімов і визначав, що текстове розгортання початкової семантики (змісту) чиниться через число. Буття пронизане ритмами, їх перед усе відчувають поети, чому й прозрівають майбутнє. Як зауважив заспівувач Жовтневої революції поет О.О.Блок: «Ритм – динамизирование хаоса, превращение его в хоровод», який започатковує, за теж поетом П.О.Антокольським, «вихревая воронка начала», про що говорили ще Аристофан («Хмари») та Лукрецій Кар («Про сутність речей»). Спілкування людини з природою – це взаємодія ритмів людини та світу. Потрібно підходити до проблем поетично! Бо, як влучно, але після В.Я.Брюсова: «Строфы поэзии – смысл бытия» та «Только грядущее – область поэта» і О.С.Пушкіна: «История принадлежит поэту», зауважив, підтверджуючи і узагальнюючи їх вже в наш час, астроном Дж.Барроу: «Будь-яке не поетичне розкриття реальності не може бути повним», а німецький філософ культури та мовознавець початку ХІХ ст. Ф.Шлегель, головний теоретик німецьких романтиків, підтверджуючи Й.В.Гете: «наука виросла з поезії», так прямо й зв'язав поезію і фізику: «Якщо ти хочеш проникнути в тайни фізики, ти повинен посвятити себе в містерії поезії». Сила ритму вельми проявляє себе в музиці, яка, як вірно зізнається герой «Крейцерової сонати» Л.М.Толстого, «вызывает энергию, открывает совсем новые чувства и новые возможности...», переносить мене в какое-то другое, не своё положение: мне под влиянием музыки кажется, что я чувствую то, чего, собственно, не чувствую, что я понимаю то, чего не понимаю, что могу то, чего не могу». Музыка дуже хвилювала В.І.Вернадського.

Той же Л.Ларуш [14] і вказує, що для зміни природи (сутності) людини їй потрібно розробляти гіпотези, які з часом повинно експериментально довести та потім перетворити на фізичний принцип (са-

ме в цьому і полягає різниця від застосування нейролінгвістики, що спекулює на прозорості людської свідомості, на яку вказав, мабуть, першим, М.К.Мамардашвілі), який вже повинно визнати, тобто зробити у своїй свідомості прийнятним принципом та застосовувати у своїх відношеннях, бо, як писав у своїх так і не надрукованих в повному обсязі в СРСР «Тюремных тетрадах» Антоніо Грамші, розвиваючи тези («900 тез») мислителя епохи Відродження, представника раннього гуманізму Піко делла Мірандоли («У формулюючи себе і світ людини немає нічого специфічного та особливого, і в цьому його божественна привілеія, бо інакше він не міг би становитися любим специфічним та особливим») у ракурсі Марксового означення людини як сукупності суспільних відносин: «кожний перетворює і змінює себе в той мірі, в якій переробляє весь комплекс взаємовідносень, в якому сам він є вузлом, в якій сходяться усі зв'язки», на перетині яких, додамо, тільки і існує семантичний зміст тексту [29].

60-ті роки це ще й роки максимуму результатів розпочатої в 50-ті роки «зеленої революції», коли ріст виробництва продуктів харчування в урахуванні на душу населення, хоча справді його було націлено на Північно-Атлантичний регіон за винятком, можливо, тільки Індії, досяг в 1960 р. 13%, в 1980 р. становив вже 9%, а в 1984 р. і зовсім закінчився та після 1988 р. став падати з наростаючим прискоренням. І як наслідок: на початок XXI ст. (2002 р.) маємо 23%, або 1,3 млрд. людей на планеті потерпають від голоду. Це стало можливим ще й завдяки демографічному вибуху, що призвів до росту чисельності населення планети, яке за XX ст. збільшилось майже в 4 рази, або на 4,5 млрд. осіб, що підвищили об'єм техногенних викидів у 18 разів! Таке людство вже споживає 10% всієї біомаси планети (або 40% біомаси суші), що на порядок (!) перевищує дозволене біоекологічними законами (в доіндустріальну епоху складалася пропорція 1:10 для гетеротрофних ланцюгів живлення, зараз, в постіндустріальну епоху, що вже постала, вона індустріалізацією інверсована – 10:1!) для всіх ссавців, а не лише виду *Homo sapiens*! Таке перевищення, що характеризує саме стаціонарну та ще й інверсну надлишковість, а не так потрібну не лише для розвитку, а існування живого динамічну, в якій об'єм продуктів харчування на порядок перевищує чисельність живого, що їх споживає, заганає вид *Homo sapiens* в становище неможливості тривкого існування, чому видатні економісти світу ще раз наголосили про закінчення ери вільного ринку в умовах переповнення екологічної ніші [3; 8]. Та це вочевидь зрозуміло в умовах глобалізації або широкого розповсюдження корпоративно-державного симбіозу капіталу, який, між тим, робить ставку у питанні забезпечення продуктами харчування все на ту ж «зелену революцію», другу хвилю якої пов'язують з біотехнологіями, успіхи яких в утворенні генетично модифікованих продуктів стійких до гербіцидів в кінці 90-х років XX ст. призвели до оптимізму, що після створення рослин з покращеними харчовими якістьями СОТ визнала мораторій

відносно генетично модифікованих продуктів порушенням міжнародних правил торгівлі, сучасний ринок їх зараз складає всього 5,5 млрд. доларів на рік.

Зоологам дуже знайоме поняття «скид чисельності», яке демографи переформулювали на поняття «демографічний перехід», що за підрахунками С.П.Капіці [11] займе 90 років і при цьому чисельність населення планети збільшиться вдвічі, а ріст виробництва продуктів харчування, якого обставини потребують в 2,5 рази більше чим за всю історію людства, можна забезпечити лише за умови виробництва генетично модифікованих продуктів, за які саме й ховається біотоксична зброя. За таких обставин зрозуміло, що концепція «золотий мільярд», а зараз і «сто платинових тисяч», не вигадка лівих (до речі розподіл людства з такою назвою запропонувала структура ООН – Комісія по ресурсах), адже зараз в умовах глобалізації вже корпоративно-державний капітал, мета якого – формувати інформаційно-ринковий тоталітаризм стає все більш зрозумілою, замінив традиційне класове розшарування на 4-х шарову соціальну структуру: фінансова олігархія; когніторіат, або середній клас чи комп'ютерна інтелігенція; для третього шару, що складає основну масу відносно забезпечених людей, які в своєму житті поєднують споживача і виробника, ще не знайшли назви, але вже для четвертої ця назва – зайві люди! Ось проти цих «зайвих» людей і впроваджується скид чисельності людства, що прикривається демагогією боротьби з тероризмом, адже тероризм – це реакція протесту в умовах глобалізації, соціально-економічну іпостась якої являють собою ТНК, тобто соціально-віртуальні структури, або одночасно політичні і фінансові піраміди, які складають суть розпочатої ще в 1947 р. Договором про торгівлю і тарифи монетарної революції з її транскордонною міграцією капіталу і робочої сили, що закінчилася в 80-ті роки XX ст. утворенням таких недержавних і навіть наддержавних організацій як Паризький та Лондонський клуби кредиторів, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції і розвитку, Світової організації торгівлі і неформальної консультативно-правлячої групи «великої вісімки», що вже вочевидь таранили концепцію «сталого розвитку» як стратегію людства на XXI ст., сформульовану в підсумковому документі «Порядок денний на XXI століття.» в 1992 р. Конференцією в Ріо-де-Жанейро, що дійшла висновку про необхідність зміни ТИПУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ. І ось так концепція «сталого розвитку» якщо не виглядає ідеологічним прикриттям глобалізації (про що, до речі, ще в той час попереджала досить велика – 1600 осіб з 71 держави світу, у тому числі більш половини усіх тоді живих лауреатів Нобелівської премії – частка вчених у своєму «Застереженні вчених людству» від 18.11.1992 р. [18]), то безумовно є тою політичною дефініцією, що не має наукового обґрунтування та потребує його. Саме таке наукове прочитання цього поняття і запропонували російські вчені з університету «Дубна», засно-

вниками якого є Неурядовий екологічний фонд ім. В.І.Вернадського Російської Федерації та Російська Академія природничих наук ім. В.І.Вернадського [13]. Між іншим, в цей університет з метою консультації Кременчуцька райдержадміністрація послала свого представника в 2005 р., коли Неурядовий екологічний фонд ім. В.І.Вернадського Російської Федерації запросив на свій 10-річний ювілей автора цієї статті, як представника краєзнавчого музею що досліджує діяльність В.І.Вернадського.

Саме в цьому ракурсі – соціально-етнічному сценарію скиду населення – факти міжнародного життя зумовлюють розглядати політику США та НАТО, досить пригадати Афганістан, Ірак, Югославію, а зараз ще Ліван та погрози в адрес Ірану і Сирії.

На відміну від США, що оголосили всю земну кулю сферою своїх національних інтересів, які вони готові захищати превентивно, сучасна Росія, яка пропонує покласти в основу будівництва колективної безпеки людства енергетичну безпеку, що, до речі, підкріплює і практично, надаючи доступу до своїх природних ресурсів, в своїй стратегічній доктрині заявляє про безконфліктний геополітичний курс, котрий, на превеликий жаль, таранить ющенківська Україна, яку, як вола на закляння, тягнуть сучасні правителі в НАТО.

Отож керівництво сучасної помаранчевої України вибрало для себе за необхідне вписати Україну в той санітарний Балто-Чорноморський кордон між слов'янською та романо-германською цивілізаціями, який народився природно при експансії католицизму на Схід і як вже такий, що повинен бути штучно закріпленим запропонувала ще Антанта і з яким потім, після вигнання радянською владою УНР в екзил, погодиться М.С.Грушевський, який і запропонує таке знову в обмін на інтервенцію проти радянської України при підведенні підсумків Першої світової війни на Паризькому, як тепер кажуть, саміті держав-переможців, але ця пропозиція не буде прийнята, бо не тільки США вважали тоді УНР «германською вигадкою». Але вже врахували це в період «холодної війни» і переформулювали з наукового в політичне питання трагічні часи голоду 30-х років не лише на Україні на голодомор українського народу з боку радянської влади, залучивши для цього професора Дж.Мейса, що розпочав свою кар'єру в США з голови комітету Конгресу США з цього питання, а закінчив її на Україні викладачем університету «Києво-Могилянська академія». Цей такий висновок потім і затвердила Верховна Рада України у 2006 році по аналогії з холокостом так, що будь-які сумніви або альтернативні тлумачення підлягають адміністративному покаранню.

Постає питання: навіщо так далеко треба було ходити за пророками, коли ще В.К.Вінниченко, якого в 1920 р. не затвердили членом Політбюро КП(б)У, повернувшись до Франції, вже в 1933 р. звідси звинуватив саме так Й.В.Сталіна в політиці масового терору проти українців – через голод?

Констатуючи цей факт, неприпустимо замовчувати, а тому і слід зауважити, що це є приклад при-

таманного ліберальній демократії ідеологічного терору, який свідчить про тоталітарність ліберальної демократії ніяк не меншої, ніж будь-яка деспотія.

Недарма ж перший нарком (міністр) закордонних справ УРСР, заступник голови Уряду УРСР, академік АН УРСР (в минулому член Петроградського ВРК, який прийняв резолюцію про збройне повстання, та Всеукраїнського ВРК в 1920 р.) Д.З.Мануїльський, який народився у нас на Волині, вказав, як про це нещодавно повідомила газета «Комуніст» від 10.03.2006 р., на видову рису українського націоналізму – відсутність національного почуття та звичай кликати до себе окупантів: «Український націоналізм ніколи не був національним, бо він завжди обслуговував інтереси закордонних держав. Він ніколи не був самостійним, бо ніколи не спирався на сили свого народу, а лише на закордонні багнети», що він, український націоналізм, який, як націоналізм взагалі, надихається не любов'ю до свого народу, а сліпою ненавистю до другого, перед усе найближчого родича, яскраво демонструє в своїй політиці це завжди: від часів Мазепи, Грушевського, Петлюри, Бандери і до режиму Кравчука-Кучми-Ющенко.

Поширення ж почуття націоналістичного сепаратизму в етнічному на Україні, як на це вказував ще В.І.Вернадський, приходиться також на 60-ті роки, але ХІХ ст., – саме тоді на зміну назві малорос приходять найменування українець зі своїм характером протистояння «росу» (перед усе, велико-росу), про що він писав в 1922 р. своїй донці з Парижу, де він був у науковому відрядженні, до Праги [24]: «Я не разделяю русских и украинцев. Два лица нашего народа, две культуры. «Малороссийский» в смысле языка правильно... Затем с печальной памяти 1860-х годов... появилось противопоставление Украинский и Малороссийский. Пошли навстречу украинским самостийникам... узким фанатичным противникам русской культуры. Частично безумцы, частично люди невысокого уровня. Люди маленькие. Спор для украинцев пойдёт между связью с русской или польской культурой... Украина есть и будет. Важно, чтобы Донцовы и К<sup>о</sup> не были во главе. Самостийность – политическая – Украины есть фикция и никакого блага сама по себе не представляет, т.к. по существу это – при теперешних условиях – будет централизованным, давящим шовинистическим государством, которое уже вследствие этого не может выжить рядом со свободными странами... Русские должны понять, что федерация или даже конфедерация есть единственный выход – держать Украину в прежнем положении...». Зараз умови змінилися, Україна самостійна, але як самостійна? – а ті загрози, на які вказував В.І.Вернадський, залишилися. Хіба що сучасна політреформа і світова політична культура, що намагається роз'єднати для політики поняття нації і етносу, від них відведе.

Штучність же політичного розуміння терміну «нація», що вже поглинається більш широким поняттям «етнос-організація», та перед все культурне навантаження змісту поняття «етнічне» підтверджує



зараз, в умовах болючого спору про розділення цих понять «нація» і «етнічне» для політики, теза сучасного вченого, директора інституту етнографії РАН В.А.Тішкова [27]: «Этническая идентичность или принадлежность к этносу есть произвольно (но не обязательно свободно!) выбранная или предписанная извне одна из иерархических субстанций, зависящая от того, что в данный момент считается этносом – народом – национальностью – нацией (в этническом смысле)...Вместо возрождения, формирования, перехода, исчезновения этносов имеет место совсем другой процесс – это путешествие индивидуальной/коллективной идентичности по набору доступных в данный момент культурных конфигураций или систем, причём в ряде случаев эти системы и возникают в результате дрейфа идентичности». З приводу цього достатньо згадати народженого полькою брата В.І.Вернадського В.Г.Короленко, як і самого В.І.Вернадського, здивованого в своєму усвідомленні, як він зазначив, «биологическом» своєї родословної того факта, що всі його родичі українці ([6], запис 21.10.1940 р.): «Странное впечатление. Все украинцы... Ни одного великоросса». А почалося це усвідомлення біологічного національного з роздумів про аморальність націоналізму та націоналістів, що для нас вже є їх ознака: «Удивительно мало среди людей, охваченных этим движением, людей, которые сохраняют нетронутыми моральные принципы, когда вопрос переходит в область национальной политики... многие из которых лично порядочные люди – теряют эту порядочность, когда переходят в область национальных воледелений и национальной политики. Такие люди – слабые, но с искрой божьей... в конце концов совершают бесчестные поступки. В этом отношении интересна – с общечеловеческой точки зрения – биография М.С.Грушевского и не только его роль активная аморальная, но и пассивная – то, что он испытал от окружающих в том же роде... Прообраз дал В.Б.Антонович с его валленродизмом (проникнення всередину для подальшого руйнування – О.І.» ([4], запис 17/30.09.1919 р.). Стосовно оцінки національності самого В.І.Вернадського, якого зараз називають то «русским украинцем» (М.Ю.Сорокина), то просто українцем, його учениця чешка Є.Н.Варасова зазначила ще тоді, що він українець, а його бабка – полька, він це і відмітив в своїй «Хронология 1937 г.» [6], а сам незважаючи на те, що виріс в українофільській родині, в якій батько, незважаючи на відчуження в собі культурного зв'язку з поляками, їх не любив, а відносно великоросів «в глубине души всегда оставался украинцем и резко отделял их от русских»; а у матері, яка дуже любила Петербург і тому навіть відмовилась від переїзду в Прагу, як і у батька, «было очень сильно украинское чувство народности» ([5], запис 6.09.1924 р.), сам же В.І.Вернадський завжди вважав себе «духовно и культурно русским», що так красномовно проявилось під час створення ним Української Академії наук та і потім, при її захисті перед А.І.Денікіним, «Среди зоологических украинских и великорусских

инстинктов»: «Я считаю, что надо идти на открытие Академии русской, но при условии приспособления её к потребностям Юга России и изучения украинского народа и Украины» ([4], запис 13/26.09.1919 р.). Самоідентифікацію цих видатних братів, видатних діячів руської (як російської) культури, як приклад і для сучасного теж розв'язування культурно-національної самоідентифікації, я прослідив в статті «К вопросу национально-культурной самоидентификации братьев В.И.Вернадского и В.Г.Короленко» [10], що потім була опублікована ще журналом Донецького національного технічного університету «Ноосфера і цивілізація», Донецьк, 2005, випуск 2 (5).

Стосовно ж входження людства в системну кризу. Це вже не прикриєш інтерпретацією перемоги в ідеологічному протистоянні між централізованою плановою економікою та ліберальним, так званим вільним ринком, яка, мовляв, завершилась з розвалом СРСР на користь останнього. Скоріш це протистояння відволікло сили світової спільноти від загальних проблем і, перед усім, від навислого як Дамоклів меч над всім людством екологічного імперативу [19], але й вказало на появу (запозичення) у традиційній буржуазній державі нових функцій, а саме – забезпечення вже не лише недоторканності приватної власності та правового регулювання гобсівської війни всіх проти всіх, а пріоритетне забезпечення росту соціального блага, добра. Так держави Заходу, мобілізувавши свої зусилля, за період з 1960 по 1996 роки збільшили державні витрати в середньому з 27% до 48% ВВП і при цьому, насамперед, на забезпечення росту соціальних трансфертів! Недарма ж американські консерватори (однорумці європейських лібералів) сумно констатують, що Захід реалізував більш ніж основні положення «Маніфесту Комуністичної партії» К.Маркса та Ф.Енгельса (прогресивна шкала податків та 8-ми годинний робочий день). Зараз функції державних прибутків різко змінилися: тільки 20% державного бюджету економічно розвинених країн витрачається на адміністративне управління, забезпечення спокою в суспільстві та національну оборону, тобто традиційні для держави, а більш ніж 60% витрачається на освіту, охорону здоров'я та соціальні витрати – на все те, чим пишалась радянська держава і що забезпечувало їй успіх. Хіба це не приклад впливу соціалізму? Так! Але лише для так званих розвинутих країн, що посіли місце на верхівці глобальної піраміди, яка спирається на все останнє людство та завдяки штучній різниці в курсі валют являє собою, за М.М.Моїсєєвим, той «чортів насос» [19], який викачує на верхівку не лише природні ресурси, але й інтелектуальні, чому таке розшарування у світі: 20% багатих користуються 86% суспільного доходу, а 20% бідних – ≤1,5%! [1]. Ось чому прагнучи перемоги, ті ж самі країни Заходу консолідували свої зусилля не лише на змаганні в соціальній сфері, а й нав'язали СРСР гонку озброєнь, маючи саме на меті змусити його зменшити соціальні витрати, збільшив витрати на озброєння.

Ось як це виглядало за даними ІМЕМВ РАН: за період з 1950 по 1990 роки частка витрат держави в ВВП у СРСР зменшилась з 55% до 45%, в тому числі на соціальні трансферти з 26% до 17%, при цьому доля витрат на озброєння зросла з 13,6% до 17,3%, тобто зрівнялась з соціальними трансфертами! Країни ж Заходу продемонстрували при цьому ріст витрат держави з 25% до 38% з ростом частини в них соціальних трансфертів з 11% до 23% при зниженні витрат на озброєння з 8,5% до 4,9%, консолідувавши їх в одній країні – США, що зараз і грає своїми військовими м'язами, «погрожуючи санкціями», тобто агресією, яку вже продемонструвала на прикладі Афганістану, Іраку і Югославії.

Тож досягнутий в 80-х роках військовий паритет між СРСР і не тільки США, а і всім Заходом, явив собою догму лєнінської тези про захист революції лише військовими засобами та призив до того, що співвідношення між традиційними і сучасними, саме соціалізмом стимульованими функціями держави, було не на користь СРСР, бо потім своє слово сказав радянський обиватель, віддячивши так Радянській владі за 40 мирних років: якщо на початок «холодної війни» на Заході показник співвідношення між традиційними і сучасними функціями держави досягав відношення 1:1, а в кінці її досяг 1:2,5, то для СРСР навпаки – 1:1,3 на початку і 1,2:1 в кінці! [23].

Привласнивши собі соціалістичні здібності, одержавши перемогу над соціалізмом (тимчасову?), буржуазна держава нарекла себе демократичною соціальною державою, в яку, мовляв, без впливу соціалізму іманентно еволюціонувала та стара класична буржуазна держава завдяки відкритому нею інвестиційному менеджменту, який підкорив собі навіть науково-технічний прогрес та так і задовольняє максимально соціально-культурні потреби людини, правда, тільки у розвинених економічно країнах, які знаходяться на верхівці глобальної соціальної піраміди та користуються тим «чортовим насосом».

Ура Геббельсу!

**Висновки.** Як що ж серйозно, то перехід від капіталізму триває! І проходить він в рамках ноосферогенезу, який, за В.І.Вернадським, є не ідеологічний, не політичний, а геологічний процес.

І вже зрозуміло, що то таке соціальна держава, якщо у світі 20% багатих користуються 86% суспільного доходу, а 20% бідних –  $\leq 1,5\%$ !. Маємо мегаімперіалізм та мегаколоніалізм з надексплуатацією сировинних ресурсів і війни за них, характер яких свідчить скоріше про геноцид людства, чим є проявою феноптозу.

Ці підсумки історії повинно вже не тільки розуміти, але й враховувати, коли формуєш свою світоглядну і громадську позицію та мати ще на увазі таке:

1) купуючи цінні папери американського уряду, що так спекулює віртуальним капіталом, весь світ фактично фінансує бюджет США, які планують свій розвиток так, як не планував і Держплан СРСР –

більш ніж на 40 років і при цьому прогнозують, що в 2042 р. (! 40-і) у їхньої держави не буде вдосталь грошей для виконання своїх зобов'язань перед громадянами;

2) бездефіцитне формування бюджету, яке неоліберали зводять у принцип, у всьому світі порушується і це порушення стало вже нормою, яку широко (і Україна теж) копіюють, за винятком декілька країн, серед яких і Росія;

3) не лише розвиток ринкових відносин, а синергетика просто вимагає поглиблення автономізації або федералізації країни, бо, як вказує фізика, функція автономізації полягає в забезпеченні єдності цілого, ось чому Китай, який не є федеральним за своїм устроєм, особливою формою отримання економічної свободи вибрав не поглиблення пресловутої приватизації, а делегування повноважень від центра до регіонів, що, до речі, але на жаль дуже повільно, робив і СРСР.

Так чи не слід вже, розуміючи і суть перейменування капіталізму – постіндустріалізм, і факт передодня входження людства в біфуркацію антропогенезу, який вимагає від нас усвідомити і проблему зміни своєї природи людиною, яка перш за все зводиться до проблеми стати істотою, що живе не вбиваючи (автотрофність, за В.І.Вернадським), і об'єктивні цілі розвитку, і функцію Людини в Космосі, звернутися до Конфуція, який пропонував відновлювати імена? Та так в умовах, коли час стихійного розвитку людства та природопідкорюючого світогляду, а з ним і традиційного прагматичного стилю мислення, що винайшов стратегію виживання людства як механізм запобігання апоптозу, пройшов і стратегія виживання змінена на стратегію сталого розвитку людства, для пошуку надихаючих ідей звернутися до ідеї Колективного Розуму або ноосфери («будущему единству человеческой организации как единой планетной действительной структуре», щоденник В.І.Вернадського, запис 16.02.1944 р.), яку народив у руслі проективної філософії «русского космизма» по регулюванню розвитку не лише свого суспільств, а еволюції взагалі, саме соціалізм і яку її автор В.І.Вернадський, перший російський ліберал, що мріяв про Росію як «либеральную, демократическую державу-империю» ([6], запис 25.12.1939 р.), чому і змінив свою точку зору на більшовиків, особливо після приєднання в 1939 р. Західних Білорусії та України, коли назвав цю політику «реальной... правильной, государственной – русской» ([6], запис 3.10.1939 р.), вважаючи, що «Единство государственного образования создаётся не единством языка, а единством системы и основных черт организации школы» ([4], запис 27.11/10.12.1919 р.), чому завжди був принциповим ворогом польської і української державності та і до Грузії відносився з підозрою, про що писав в своєму листі до сина в 1929 р.: «Больше всего я боюсь развала русского государства, вновь связать разорвавшиеся части обачно не удаётся – Украина и Грузия – наиболее опасные части» ([4], примітка 55 до запису 24.12.1919/6.01.1920 р.), пов'язував, хоча це зараз

активно замовчується, саме з соціалізмом, до якого пережив дуже критичне відношення і розмірковуючи про його можливе і йому як лібералу, який визнавав, що «...безудержная демократия, стремление к которой являлось целью моей жизни, должна получить поправки» ([4], запис 10.11.1917 р.), все ж таки бажане моральне та ідейне банкрутство, заміщав його в своїх роздумах цілим спектром ідеалів: «единой космической организации человечества через государство? Космической цели овладения природой путём развития организации научной работы, научной мысли? Достижением идеала красоты в жизни? Углублением религиозного искания для познания божества и достижения настоящего братства? Усиление духовных стремлений личности в ущерб тем материальным, какие выявлялись социализмом?» ([4], запис 20.11.1917 р.),\* – дивись його зізнання в цьому питанні своєму учню Б.Л.Лічкову, з яким він у 30-40 роки більш за все ділився своїми філософськими роздумами, та щоденникові записи, наприклад, 1938 р. [6], в який він вперше 16.02 публічно сказав про ноосферу, і коли вважав вже соціалізм тим, «новым в его реальном значении» в житті, що «в своей основе не исчезнет», чому його «надо максимально выявить», бо «интересы масс во всём их реальном значении (кроме свободы мысли и религиозной) стоят действительно в основе государства», або такі ж 1939 р.: «социалистическое (и анархическое) отрицание правильности принципа – собственности на орудия производства – не может быть отрицаемо в реальной демократии» ([6], запис

\* ПРИМІТКА:

У своєму зізнанні в цьому питанні своєму учню Б.Л.Лічкову, з яким він у 30-40 роки більш за все ділився своїми філософськими роздумами, В.І.Вернадський зауважив: «Я мало знаю Маркса, но думаю, что ноосфера будет целиком созвучна его высказываниям» [7].

В умовах реальної розбудови нового суспільного ладу, які, як він зауважив в своїй «Хронологии 1940» [6], викликали перехід соціал-демократизма, що був «весь в рамках свободы» «в «тоталитократию», какую приняли большевицкие её вожди» і яка системою репресій, яку він характеризує як «бездарное, формальное творчество жизни», хоча, можливо, зауважує саме тут, «в этот момент необходима внешняя дисциплина» ([6], запис 7.02.1941 р.), але все ж таки роз'їдає та знищує «положительную работу нашего «тоталитарного государства» (термін «тоталітаризм» винайшли троцькісти, які звинувачували Й.В.Сталіна, потім його привласнили фашисти – Мусоліні, Франко, що виправдовували цим здобуття перемоги над комунізмом. І вже в роки «холодної війни» Х.Аренд з метою відводу від відповідальності західних ліберальних демократій за розв'язування Другої світової війни і захоплення походу фашизму на СРСР запропонувала те ототдження комунізму і фашизму, що набуло свого поширення зараз – О.І.), різко отличающегося от Германии и Италии тем, что идеалы – лозунги вселенские» ([6], запис 8.02.1941 р.), що й проявилось з початком війни, нападом нацистської Німеччини на СРСР:

а) «неожиданно для всех проявилось огромное значение мирового явления – победа Красного Интернационала – нашей Коммунистической партии – как исторического проявления евразийского государства» ([6], запис 13.07.1941 р.), яка, держава, й продемонструвала «последствия широкого развития – хотя без свободы мысли – национального духовного творчества – музыки, искусства, литературы всех народов, заселяющих Союз» ([6], запис 21.06.1941 р.) та

22.10.1939 р.), та й перший варіант своєї славетної статті, яку він написав в кульмінаційний момент Курської битви 21.07.1943 р. і яка звалася «Что такое ноосфера и почему нам о ней важно знать», він відразу ж вислав Верховному Головнокомандуючому Й.В.Сталіну і в газету «Правда», а потім, вже через рік, опублікував в науковому виданні під назвою «Несколько слов о ноосфере» та переслав сину в США?

Може в ноосфері людина перестане бути воюючою та конкуруючою і перетвориться на вид Номо ахіос, людину співпрацюючу, що дивиться на життя як на перманентний процес набуття знань, а на свій мозок як на «інструмент навчання» (В.А.Зубаков), бо, як зауважив той же В.І.Вернадський: «Номо сагієнс не есть завершение создания, он не является обладателем совершенного мыслительного аппарата. Он послужит промежуточным звеном в длинной цепи существ, которые имеют прошлое и, несомненно, будут иметь будущее?»

ВСЕ ЩЕ ПОПЕРЕДУ!

До цього можу ще додати те, що, як встановили фахівці по проблемам управління [22], осмислення результатів соціальних процесів у суспільстві завжди відстає від самих процесів як мінімум на 15 років. А це вже в порівнянні з довжиною діяльного відрізка життя покоління (25 років) складає пропорцію золотого перетину – φ!

Якому поколінню випаде на долю дати відпоідь на ці виклики?

б) «В этот исторический момент резко проявилась совершенно разная сущность «тоталитарных организаций» нашей коммунистической и германской национал-социалистической. В обоих случаях диктатура и в обоих случаях жёсткий полицейский режим. В обоих случаях миллионы людей неравноправны – но в случае национал-социализма это *истекает из принципа* неравенства людей» ([6], запис 13.07.1941 р.) в той же час, нагадаємо, як «социалистическое (и анархическое) отрицание правильности принципа – собственности на орудия производства – не может быть отрицаемо в реальной демократии» ([6], запис 22.10.1939 р.); в цих умовах В.І.Вернадський, що пов'язував становлення ноосфери, як і взагалі поступ суспільного прогресу, з світовими катастрофами, кризами, які, на його пізнішу думку, «волнуют лишь слабые души», зауважує: «Переживаем вторую бойню – последствия которой должны быть ещё больше. Из первой мировой бойни создалось полицейское, как и прежде государство, но власть находится в новых руках и основное стремление – социализм без свободы личности, без свободы мысли. Но это не ноосфера и совершенно иначе будет оценена творческая деятельность В.И.Ульянова-Ленина. Многого было бы иначе, если бы его жизнь не была насильственно прервана... 17 лет после его смерти не дали развития многому, что он мог бы дать» ([6], запис 12.06.1941 р.) і постійно переймаючись ідеєю свободи думки та маючи на увазі факт скривлення великих ідей, як об'єктивне явище, про що він писав своїй дружині ще 28.01.1889 р., аналізуючи твір А.Дюрера «Чотири апостоли», формулює завдання, як сказали б ми зараз, розуміючи вже той висновок теорії систем, що зводиться до ствердження: стара система передає новій, наступній своє ядро, яка його не тільки привласнює, але повинна ще й утримати та розвинути, формулює, сказали б зараз, завдання переформулювання, перевизначення, зміщення акцентів, в розумінні соціалізму для його та ноосфери співпадання: «Невольно мысль направляется к необходимости *свободы мысли*, как основной, равноценной структуры социального строя, в котором личность не является распорядителем орудий производства. Равенство всех без этого невозможно. Но оно невозможно и без свободы мысли. Наш строй это ярко показывает, когда миллионы людей

превращены – «на время» – в заключённых – своего рода рабство. В конце концов, великие идеи в корне искажаются. Надо пересмотреть с этой точки зрения Маркса. Он ясно видел, что мысль человека создаёт производительную силу. Ещё больше и глубже это проявляется в ноосфере. Но для этого необходимое условие – свобода мысли».

Ось так В.І.Вернадський ототожнює висновок К.Маркса про свободу думки яка створює «производительные силы» зі своїм уявленням про неї як «основной геологической силы», яка яскраво склалася в його свідомості під час читання книги Nejdly Z. Lenin. Vol. Praga: Odeon, 1937 г., що він і поставив собі за мету розвинути в ноосфері: «Вчера у меня ясно сложилось представление о свободе мысли как основной геологической силе – под влиянием чтения Неудлого: Ленин. I. Развить в ноосфере» ([6], запись 13.06.1941 г.) і необхідність якої для соціальної рівності доповнює і відповідає «основной, равноценной основной структуры социального строя, в котором личность не является распорядителем орудий производства».

Що ж тоді казати про наші часи, нашу сучасність?

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Азроянц Э.Д. Глобализация: катастрофа или путь к развитию?. – Москва, 2002.
2. Бард А., Зодерквист Я. НЕТОкратия. Новая правящая элита и жизнь после капитализма. – Санкт-Петербург, 2004.
3. Браун Л.Р., Флавін К. и др. XX век. Последние 10 лет. – Москва, 1992.
4. Вернадский В.И. Дневники 1917–1921, т.т. 1,2. – Киев, 1994, 1998.
5. В.И.Вернадский. Дневники 1921–1925. – Москва, 1998.
6. Вернадский В.И. Дневники 1935–1941, т.т. 1,2. – Москва, 2006.
7. Вернадский В.И. Переписка с Б.Л.Личковым, т.т. 1,2. – Москва, 1979–1980 г.г.
8. Горшков В.Г. Физические и биологические основы устойчивого развития жизни. – Москва, 1995.
9. Зубаков В.А. Биотемпопериодизация истории Земли как инструмент предотвращения тотальной экологической катастрофы // Межгосударственная конференция «Научное наследие В.И.Вернадского в контексте глобальных проблем цивилизации». – Крым, 23-25.05.2001.
10. Игнатенко А.А. Стратегия Вернадского. – Кременчуг, 2003.
11. Капица С.П. Общая теория роста человечества: сколько людей жило, живёт и будет жить на Земле. – Москва, 1999.
12. Кузнецов П.Г. Идеи и жизнь. – Москва-Дубна, 2000.
13. Кузнецов О.Л., Большаков Б.Е. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе Природа – Общество – Человек. – Санкт-Петербург-Москва-Дубна, 2002.
14. Ларуш Л. Ключевая роль России в решении глобального кризиса // выступление на симпозиуме «Пространство и время в эволюции глобальной системы Природа – Общество – Человек» (посвящённом памяти Побиска Георгиевича Кузнецова). – Москва, 2001.
15. Левин Ю.М. Основы общеклинической лимфологии и эндоекологии. – Москва, 2003.
16. Матросов М.А. Развитие человеческого потенциала и стратегия устойчивого развития в XXI веке // Ноосфера, 2002, №15.
17. Матросов М.А., Измоденова-Матросова К.В. Учение В.И.Вернадского о сфере разума и глобальное моделирование мировой динамики в XXI веке // Ноосфера, 2003, №16.
18. Мелхиседек Друнвало. Древняя танка цветка жизни. – Киев, 2000.
19. Моисеев Н.Н. Расставание с простотой. – Москва, 1998.
20. Муравьев В.Н. Овладение временем как основная задача организации труда // Овладение временем. – Москва, 1998.
21. Налимов В.В. Спонтанность сознания. Вероятностная теория смыслов и смысловая архитектура личности. – Москва, 1989.
22. Прангишвили И.В., Пашенко Ф.Ф., Бусыгин Б.П. Системная закономерность в электродинамике, природе и обществе. – Москва, 2001.
23. Рогов С. Функции современного государства: вызовы для России // Свободная мысль-XXI, 2005, №7(1557).
24. Сорокина М.Ю. Соблазн тоталитаризмом // Столичные новости. 17-24 марта 1998, №10 (Письма В.И.Вернадского дочери из Парижа в Прагу, 1922 г.).
25. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. – Москва, 1999.
26. Спирин А.С. Фундаментальная наука и проблемы биологической безопасности. – Вестник РАН. 2004, №11.
27. Тишков В.А. Реквием по этносу. Исследования по социально-культурной антропологии. – Москва, 2003.
28. Хайек Ф.А. Пагубная самонадеянность. Ошибки социализма. – Москва, 1992.
29. Хофштадтер Д. Гёдель, Эшер, Бах, Бахрах. – Москва, 2000.
30. Чутко И. Красные самолеты // Мост через время. – Москва, 1989.

Стаття надійшла 01.02.2007

Рекомендовано к печати к.и.н., доц.  
Маслаком В.И.